TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 7, Sayı: 24, Mart2020, s. 42-55

Doç. Dr. İlknur TÜRE

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, ilknurture@hotmail.com

NEOLİBERALİZMİN KARANLIK YÜZÜ : YAĞMACILIK VE HUKUK DEVLETİ RETORİĞİ

Özet

Hukuk devleti daha ilk oluşumundan beri pozitif ve siyasi açıdan nötr görünümlü, evrensel geçerliliği olan ve her ülkeye ihraç edilebilir bir sistem olarak tasarlanmıştır. Bu makalede böyle muğlak bir kavramın aydınlık ve karanlık olmak üzere aslında iki yüzü olduğu savunulacak ve karanlık yüzünün her tür tartışma ortamından soyutlandığı iddia edilecektir. Batılı güçler tarafından kullanılan hukuk devleti retorığı gelişmekte olan ülkelere müdahaleleri meşrulaştırmak için kullanılması karanlık yüzüdür örneğin. Bu müdahalelerin ardından batının ekonomik gücünün diğerlerinin üzerinden elde ettiği yağmacılık gelmektedir hemen. Entelektüel miyopluk, etnosentrizm ve emperyal tavırlar hukuk devletinin ardında yer alırlar. Günümüzün küresel yasa yapıcıları olan uluslararası mali kurumlar gelişmekte olan ülkelere reform projeleri adı altında bir takım yaptırımları uygularken bunu hukuk devleti ile ambalajlayıp çekici hale getirirler. Hukuk kavramının teknik bir yapıya dönüştürülmesiyle ABD hukukunun küresel olarak baskın konumu ve bugünkü batı menşeli uluslararası aktörlerin emperyal tavrı geçmişin kolonyalizmi ile bugünün neoliberal politikası arasındaki sürekliliğin devam ettiğini gösteren örneklerden bazılarıdır sadece.

Anahtar Kelimeler: hukuk devleti, neoliberalizm, yağmacılık, küresel hukuk

DARK SIDE OF NEOLIBERALISM: PLUNDER AND RULE OF LAW RHETORIC

Abstract

The rule of law has traditionally been conceived as an intrinsically positive and politically neutral tool, universally valid and capable of being ‘exported’ everywhere. This article asserts that such an ambiguous concept has a bright and a dark side, the latter being excluded from any public discussion. The rhetoric of the ‘rule of law’ has been used by Western powers in order to justify interventions (mainly) into the ‘developing’ world, that ultimately turned into practices of plunder, allowing the expansion of Western economic power over the ‘rest’, thus backing a claim that the rule of law has been used ‘illegally’. Intellectual myopia, ethnocentrism and imperial attitudes stand behind the conception of the rule of law that currently wraps international financial institutions’—today’s global legislators—reform projects in the ‘developing world’. The transformation of the concept of ‘law’ into that of a ‘technicality’, the globally dominant position enjoyed by U.S. law and the imperial attitude of today’s Western international corporate actors are some of the elements that show a pattern of continuity between colonialism and today’s neo-liberal policy.

Keywords: neoliberalism, rule of law, plunder, global law

Giriş

Uluslararası ticaretin giderek genişlemesi, devletin rolünün, özellikle de hukuk oluşturma gibi asli görevinin giderek azalması herkesin küresel hukuk kavramının artan öneminin farkına varmasına neden oldu. Mevcut küresel senaryoda hukukun ana kaynağı olan devlet gerilemiş durumdadır bu açıdan ve bu duruma neden olarak hem küresel boyutta yukarıdan aşağıya, hem de yerel boyutta aşağıdan oluşan baskı bulunmaktadır büyük ölçüde. Sonuçta devletin hukuk oluşturma rolü-kanun yapma rolü değil- nerdeyse marjinal hale gelmektedir.

Meşruluğunu iyi tanımlanmış bir hukuki ve siyasal süreçten almış olan küresel hukuk dediğimiz tek ve bütüncül bir şey değildir. Aksine uluslararası ve ulusüstü araç ve süreçlerin bir karışımından oluşmuştur (iktidar-güç ilişkileri ve etnosentrik entelektüel çalışmalar gibi). Bunlar kamu ve özel alandaki bu rolü oynayacak aktörler tarafından gerçekleştirilen küresel ve yerel boyutta uyarlanmış hukuk kurallarıdır.

Bu yapı içerisinde, batı hukuku hem geçmiş yüzyılda hem bugün diğer devletler üzerinde baskın durumda olmuştur. Bu yüzden dünyadaki diğer hukuki sistemlerin oluşum ve gelişiminde şekillendirici rol oynamıştır ve oynamaktadır. Sömürgeler devrinde, kıta Avrupası güçleri sömürgeleştirdikleri yerlere kendi hukuk sistemlerini ihraç etmişlerdir. Geçmişte olduğu gibi bugün de ABD en güçlü ekonominin sahibi olarak çevreye kendi hukuki sistemini ihraç eden güç olarak yerini almıştır dünyada. Bunu bizzat ya kendi yapmakta ya da uluslararası kurumlara yaptırmaktadır ve neoliberalizm kavramı ile bilinen ideolojiyi kullanarak yeni tarz sömürgeci olarak yerini almıştır dünyada.

Batı devletleri kendilerini en medeni ve hukuka en uygun davranan milletler olarak tanımlarlar her daim (her ne kadar geçmişleri farklı olsa da). Böyle bir eşitleme aslında diğer

TİDSAD

milletler hakkındaki yanlış bilgilerinden ve diğerleri ile kendilerini yanlış şekilde karşılaştırmalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin, Çin'in, Japonya'nın, Hindistan'ın ve tüm Müslüman ülkelerin hukuk devleti anlayışına sahip olmadıklarını düşünürler. Aynı düşünceden hareketle, bazı önde gelen ekonomistler, üçüncü dünya ülkelerinin serbest piyasa ekonomisi için gerekli olan asgari kurumsal gerekliliği bile taşımadıklarını düşünmektedirler.

Hukuk devleti retoriği Batı devletlerinin batılı olmayanlara müdahalelerinin meşru nedeni olagelmıştır hep. Bugün Washington Konsensusu olarak bilinen, küresel olarak desteklenen serbest piyasa ekonomisi ve şirketleşme politikası batılı bankerler tarafından kullanılmaktadır-örneğin, Latin Amerika'da bankerler vücuda ilk damarı açmakta ve açılan bu damardan verilen her ilaç kolayca vücuda dağılmaktadır. Aynı politika geçmişte Afrikalı köleleri Amerika'ya aktarmak için kullanılmıştı, bugün ise tarım ürünleri, petrol, madenler, fikirler ve kültürel unsurlar aynı ülkelere transfer ediliyor.

Bugün Afganistan ve Irak'ta ve diğer tüm hedef ülkelerde serbest ticarete imkan verecek, serbest piyasa ekonomisinin oluşturulması için güdülen siyaset, 19.yyda Çin için yapıyordu. Ülkelerdeki mevzuat serbest piyasa ekonomisi içinde rekabet etmeyi temin edecek şekle getirilmeye zorlanıyordu (İngiltere tarafından Bengal üzerinde);bugün ise Asya, Afrika ve Latin Amerika'da DTÖ tarafından gerçekleştiriliyor bu. Dış zorlama ile oluşturulan özelleştirme kavramlarının uygulanmaya konulması hedef ülkelerdeki yağmalamayı inanılmaz derecede kolaylaştırıyordu. Bunlar hukuk meşruiyeti altına sığınmış yağmalamaya yol açan kanunlardı. Batı devletlerinin yaptıkları, çoğu insanı kötü duruma düşürüyordu ama bu sonuca büyük devletlerin aldıracağı yoktu. Bu kanunlar güçlü aktörleri güçsüzlere karşı meşrulaştırıyordu (Easterly, 2006:90-95).

Batı kendi resmi kurumlarının aynısını kendisi dışında kalanlara sistematik bir şekilde transfer ederken siyasi olarak kuvvetli ama teknik olarak zayıf olan hukuk devleti söylemini kullanılıyordu hep. Aslında hukuk devleti kavramı oldukça muğlak bir kavramdır. Ancak her tür tartışma ortamında sadece pozitif yüzü ön plana çıkarılmıştır bugüne dek. Hukuk devletinin bu bilinen imajı yanıltıcıdır, çünkü o kadar ön plana çıkarılmıştır ki karanlık yüzünü görmemizi engeller. Yanlışlık, iyi hukukun (diğerlerinin sahip olmadığı) özerk, toplumdan ve toplumsal kuruluşlardan ayrıştırılmış, teknik, siyaset dışı, proaktif olmaktan ziyade reaktif olduğu anlayışından kaynaklanmaktadır. Özetle söylemek gerekirse, bu teknik yapı aslında etkin bir piyasayı sağlama amaçlıdır.

Hukuk devletinin aydınlık ve karanlık olmak üzere varolan ikiyüzü vardır ve eğer aydınlık tarafı gerçek bir siyasi ruh ile oluşturulmaz ise karanlık yüzünün baskın hale gelmesine neden olur. Böyle bir siyasi yaşamın yokluğunda, hukuk devleti soğuk bir teknoloji olarak kalır o kadar. Dahası, büyük şirketler bir devlet üzerinde baskın geldiğinde-devletin düzenleyici rolünün azalması gibi- hukuk ekonominin bir ürünü olmaya başlar ve hukuk ekonomiyi yöneteceğine tam tersi olur.

Hukuk Devleti ve Yağmacılık

Hukuk devleti açıklamasının gündeme oturması uzmanlaşmış hukukçuların dışında gelişmiş bir durumdur. Siyasi ve kültürel alanlara ulaşmış (akademik alanda ve medyada) hergün

konusulan bir konu olmuştur. Sadece devlet adamlarının değil, işadamlarının da siyasete ilişkin hemen her konuşmalarında defalarca yerini bulmuştur.

Ne yazık ki terim giderek daha çok açıklığını kaybetmektedir ve bugün farklı yollarla, farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Hukuk devleti hiçbir zaman bir kavram olarak esaslı bir şekilde tanımlanmamıştır da aslında; kavramı kullananlar onun açık ve net olduğunu söylerler ama öyle değildir. Polanyi'nin çalışmasında da belirttiği gibi hukuk devleti kesinlik kazanmamış bilim boyutunun bir parçası olmuştur (Polanyi, 1983:6-10). Doğal olarak, bu boyut oldukça masum, araştırılmasına gerek olmayan, dokunulmazlığı olan bir anlam kazanmıştır.

Hukuk devleti her zaman pozitif bir çağrışımında bulunagelmıştır. Bugün kavram doğrudan demokrasiye bağlanmıştır. Bu yüzden güçlü, tartışılmaz ve olumlu bir ideal olarak görülmektedir. Demokrasi ve hukuk devleti ile yönetilen bir toplumu kim tartışır ki?

Hukuk devleti bugün konforlu bir belirsizlik içinde bulunmaktadır. Her tür politik farklılıklara uygulanabilir o; iyi ve kötü tarafları tartışılan bir gerçek dünya olgusu olmaktan öte kutsallığı olan ve tartışılması abes olan bir olgudur. Bu güçlü silahı bu yüzden iyice analiz etmek gerekmektedir; onun kutsallığı sorgulanmalıdır. Bu sorgulama batı kültürel oluşum ve gelişimi, batı siyasi ve ekonomik üstünlüğü ile ilgi kurarak gerçekleştirilmelidir.

Bugün hukuk devleti retoriğini batılı devletler yaptıkları yağmacılığı meşrulaştırmak için kullanmaktadır. Bu kullanımı hukuk devletinin her tartışmadan uzak tutulan ve sessiz kalınan karanlık yüzünü göstermektedir. Bu yüzden her iki yanını da derinden inceleyerek demokrasi ideali ile ilişkisinin niteliği ortaya konulmalıdır.

Liberal siyaset geleneğinde hukuk devleti iki anlama sahiptir. İlk olarak, hukuk devleti mülkiyet haklarını devlete karşı koruyan ve sözleşme yükümlülüklerinin garanti altına alınmasını sağlayan bir anlama sahiptir. Bu dışarıda yatırım yapmak isteyen batılı işadamlarının kafasındaki hukuk devletidir. Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kurumlar yoksul ülkelere yabancı yatırımın yetersiz olmasının nedeni olarak hep hukuk devleti yokluğunu gösterirler.

Hukuk devleti bu yüzden ideal serbest piyasa ekonomisinin belkemiği olarak yorumlanabilir. Piyasa serbestleşmesi ve yabancı yatırıma yerel piyasayı açmak için normatif reçete prestijli hukuk devleti giysisi ile ambalajlanarak gelir.

İkinci yaklaşıma göre, doğal hukuka ve daha seküler şekli olan rasyonel hukuka temellenmiş liberal siyasi gelenek ile ilgili olarak, toplum hukuk tarafından yönetilmelidir, kural koyucu ve yönetici olarak insan tarafından değil. Hukuk kişilik dışıdır, soyuttur ve adildir çünkü toplumdaki herkese mekanik olarak uygulanır ve sistem etkin bir şekilde hukuk devleti ile yönetilir, yöneticiler ise sınırlandırılmıştır.

Bazı muhafazakarlar ilk anlamını, yani mülkiyet ve sözleşmeleri korumasını destekler. İkinci anlamı, hakları sağlıyor olması ise ılımlı solcularca beğenilir ve birçok uluslararası insan hakları savunucusu hukukun kullanımı ile oluşacak olan “iyi”yi araştırır. Dünya Bankasına göre hukuk devleti şeffaf bir yasama, adil kanunlar, tahmin edilebilir, öngörülebilir uygulamalar, hesap verebilir yönetimler (düzeni koruyan, özel sektörün gelişimini sağlayan, fakirlik ile savaşan ve meşru) anlamına gelmektedir (Worldbank, 2004:4). Üçüncü dünya ülkelerinde de her zaman bu söylemi tekrar edip duran birileri vardır.

Hukuk devleti anlayışı ile yönetilen bir sistem bu anlayışın özellikle bir unsurunu daha çok benimsemiş olabilir. Örneğin, bazı devletlerde mülkiyet hakları kutsallaştırılmış olabilir. Başkan Fujimori'nin Peru'su örneğin ya da Pinochet'in Şili'si(chile) buna güzel göstergelerdir. Fakat Afrika, Asya ve Latin Amerika'da otoriter yönetimler iktidardadır ve Dünya Bankasının “iyi yönetim” anlayışını aynen uyguluyor görünmektedirler sadece.

Batılı ülkeler gerçek tarihlerine ya da mevcut durumlarına bakmaksızın kendilerinin ne kadar demokratik yönetim içinde bulundukları değerlendirmesini diğerleri olarak gördükleri ve hukuk devletinden yoksun oldukları için anti-demokratik nitelendirmesinde bulundukları ülkelerle karşılaştırarak yaparlar. İşte bu hukuk devletinden yoksunluk batılı aktörlerce gelişmekte olan ülkelere yapılan birçok dış müdahalenin mazeretidir. Birçok müdahale hedef sistemin faydasına olmak yerine, onların yağmalanmasına yol açtığı için aslında bu hukuk devletinin meşru olmayan uygulamasıdır ironik olarak.

Tarihsel olarak incelendiğinde görülür ki, batı kavramı olan hukuk devleti başka ülkelere transfer edildiğinde, uluslararası yatırımcılar yöneticilerin otoriter şekilde çalışmasını istemişlerdir. Örneğin, Çin ve Japonya'da 19.yyın sonlarında bu empoze edilmiş ve 20.yy başlarında ise Asya piyasasını yabancı yağmasına açmak için bunu kullanmışlardır. Şimdilerde, hukuk devleti halen tanımsız ve teorisizdir ki yapısal uyum planları ile takviye edilmektedir. Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası mali kurumlar verdikleri borçlar karşılığında yapısal uyumun uygulanmasını şart koşmakta ve bu amaç doğrultusunda benzeri araçları kullanılmaktadır (Santos,2006:267).

İncelendiğinde geçmişin sömürgeciliği ile bugünkü uluslararası kurumların duruşu arasında bir kırılma değil, süreklilik bulunduğu ortaya çıkmaktadır. ABD liderliğindeki Batı dünyası üstün durumunu sürdürmektedir; bunu büyük ölçüde hukuk devleti ideolojisinin evrensel geçerliliği olduğu söylemi ile gerçekleştirmektedir. Bu da yağmacılığı maskeleyen aslında - hem kendi ülkelerinde hem de uluslararası alanda.

ABD'nin uluslararası müdahaleleri açıkça sömürgecilik olarak algılanmamaktadır çoğu devletçe. Bu yeni-sömürgecilik, “emperyalizm” ya da basitçe “post-sömürgecilik müdahaleleri” olarak adlandırılabilir. Fiiliyatta tüm Avrupa sömürgeci devletleri(ismen Portekiz, İspanya, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya) kendilerini doğal olarak sömürgeci değil de genişleyen imparatorluklar olarak sunmuşlardır tarih boyunca. Bugünkü sömürge kavramı ise ABD eşliğinde giden çokuluslu kapitalist gelişmeyi ifade eder; bu birlikteliğe hegemonik süper güç de denilmektedir ve kullandığı araç ise hukuk devleti nosyonudur.

Hukukun sömürülecek ülkelere ihracı değişik şekillerde gerçekleştirilmiştir. İlk örnek emperyalizmin kuralı olmuş olan savaşlar sonucu gelen galibiyet ile yenilen devletlere zorla değiştirilen hukuk sistemleridir; yani bir ülke diğerini fethetmekte ve zorla hukukunu değiştirmektedir:19.yyın başında Fransa Belçika'yı işgal ettiğinde Napolyon kendi medeni kanunun uygulanmasını empoze etmiştir. Benzer şekilde general MacArthur (Hiroshima'dan sonra ateşkes koşulu olarak) 2. Dünya savaşı sonrası Japonya'ya Amerikan hükümet şekli temel alınarak bazı reformlar yapılmasını empoze etmiştir.

Bugün, batı tipi seçimler ve batı tipi birçok hukuki unsur ABD işgali altındaki birçok ülkede zorla uygulanmaktadır.

İkinci model pazarlığa zorlama olarak tarif edilebilir kısaca(Moore,2002:33). Hedefteki ülkeler batı standartlarına göre kanun yapacaklardır ya da uluslararası piyasadan dışlanacaklardır. Bu modelde örnek olarak Çin, Japonya ve 20.yy'ın başlarında Mısır verilebilir. Günümüz DB, IMF, DTÖ ve diğer batı kalkınma kurumlarının (UKB,AİKB) çalışmaları (gelişmekte olan ve eski sosyalist dünyanın üzerindeki)bu yöndedir.

Üçüncü model tam uzlaşım üzerine, rıza ile batı kanun ve hükümet sistemlerinin alınmasıdır(Saccos,1991:39). Buna göre modernleşme teknikleri ve kurumsal düzenlemeleri alınmakta ancak bunlar oldukça karmaşık olduğundan, alan ülke bunu daha basite indirgeyerek uygulamaya kalkmakta ve bu da yeni gereksinimleri karşılayamamaktadır. Çünkü hukuk devleti nosyonunu aktaran ülke/ülkeler farklı bir tarihsel gelişime sahiptir ve şimdi herşey silinip batıdan ithal edilen yeni sistem uygulanacaktır. Batı yasa ve kurumlarını ithal eden her ülke, bunlardan yoksun olduğunu düşünmüş ve batı devletleri gibi gelişebilmenin yolu olarak gördüğü batı kurumlarını kendi isteği ile alagelmıştır. Atatürk Türkiye'si, Haile Selassie Etiyopya'sı ve Meji Japonya'sı bunun örnekleridir.

Eğer bu hukuk ve kurum nakli başarısızlığa uğrarsa, suçlanan alıcı durumunda olan ülkedir her zaman. Alıcı ülkenin yoksun bulunduğu faktörler nedeniyle hukuk devletinin bu ülkede gelişmediği söylenir. Dünya Bankasının konu ile ilgili düzenlediği raporlara bakıldığında, bir ülkede batı tarzı hukuk devletinin yerleşebilmesi için radikal değişikliklerin yapılması gerektiğinden bahsedildiği görülebilir.

Hukuk devleti söylemi yapılarak yağmacılığın yapıldığı ülkelere yakın geçmişten örnek olarak 2002 Arjantin krizi, Irak'tan petrol çıkarılması ve işletilmesi(Mattei ve Nader,2008:111-119), DTÖ tarafından birçok ülkede mülkiyet hakları ile ilgili kanunların zorla yaptırılması verilebilir. Ayrıca çeşitli ülkelerden onların geleneksel kültürlerinden kaynaklanan fikirleri çaldıkları bugüne kadar bilinen uygulamalarıdır(Mattei ve Nader,:83-88).

Neo-liberal Paradigma ve Uluslararası Mali Kurumların Rolü

Neo-liberalizm kendinden önceki refah devletine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Aynen Sovyetler Birliğindeki sosyalizmin, Marksizmin yani bir teorinin ve Leninizm yani uygulanmasının sonucu olması ve Rusya Çarizmine tepki olarak doğması gibi, neoliberalizm de bir teorinin ve bir önceki düzene yani refah devletine tepkidir ve onun uygulanmasının bir sonucudur. Bu da Reagan ve Thatcher reformlarının nedenidir aynı zamanda. Neo-liberalizm kalkınmacı sosyal ve siyasi oluşumları hedef almıştır kendine. Neo-liberal teori, refah devletini etkinsizlik ve verimsizlikle suçlamıştır örneğin. Uygulaması ise özelleştirme, vergilerin artırılması, rekabeti sınırlayan ve piyasaya girişi engelleyen düzenlemelerin kaldırılması, ticaretin liberalleştirilmesi, devletin küçültülmesi ve dış kaynaklardan yararlanma(outsourcing)* alanlarında görülmüştür.

*outsourcing,: işletmeler gittikçe artan ölçüde,sadece kendi sahip oldukları yetenek ve becerileri esas alan işleri yapmak istemektedirler.Diğer işleri ise organizasyon dışındaki başka işletmelerden almaktadırlar.Buna outsourcing(dış kaynaklardan yararlanma) denmektedir.Bu uygulama işletmelerin yapı olarak da küçülmesine(downsizing) neden olmaktadır. bkz.Henry Mintzberg ve James Brian Quinn,Prentice Hall;third edition,december 1995,s.71.

Sonuç olarak, neo-liberalizm bir devrimden daha çok 20.yy refah devletinin uygulaması olan tüm dünyaya yayılmış sosyal hakların geri çekilmesi ve 19.yy liberalizminin restorasyonu olarak düşünülebilir.

Hukuk ve siyaset düşüncesi alanındaki teoriler 19.yy sonunda başlamış ve 20.yy'ın ilk yıllarından itibaren mevcut hukuk ve siyaset düşüncesine hakim olmuştur(Kennedy,2003:631). Bu teoriler Fransız ve Alman siyasi düşüncesinden türemiş ve batı hukuk geleneğine yerleşmiştir. Refah devleti teorisinin kökenine baktığımızda ise Katoliklikte ondan parçalar bulabiliriz, ya da Mısır'ın modernleşme çabası içinde, Meksika evrim retoriğinde, Arjantin Peronizm'de ve tabii ki Teddy Roosevelt ve Franklin Delano Roosevelt'de. Bu teoriler içlerinde taşıdıkları belirsizlik ile birlikte otoriter hatta faşist rejimlere yol açabilir de görünüyordu. Ancak İkinci Dünya Savaşından sonra, sosyal teoriler dejenerasyona uğramış kısımlarından temizlenmiş oldu bir nevi; Keynesian iktisadi düşüncesi ile zenginleştirildi ve ideal bir çerçeve kazandı, kapitalist blok boyunca kalkınmacı toplum modeli ortaya koydu.

Neo-liberalizmin politik ve ekonomik teori olarak gelişimi ile birlikte, refah devleti, kapitalizmin sürebileceği en gelişmiş insan medeniyeti olarak görülmemeye başlamış, mümkün olduğunca hızlı ortadan kaldırılması gereken masraflı, verimsiz bürokratik örgütlenme olarak düşünülmüştür. O zamandan beri devletlerin yasama organlarına iyi çalışmadıkları ve özel çıkarlara hizmet ettikleri söylencesi ile karşı çıkmaktadır. Sosyalizm ve sosyal arasındaki ilişkinin belirsizliği ve siyasal ve iktisat teorilerinin (refah devletinin temel aldığı) arasındaki ilişkinin belirsizliğinin serüveni sonucunda, neo-liberalizm bireysel özgürlüğün değerini vurgulamış, devleti özel mülkiyetin ve kendi kaderini tayin etme hakkının düşmanı olarak resmetmiştir. Örneğin, kalkınmacılık, bazı kamu zenginliklerinin sosyal sınıflar arasında yeniden dağılımını teşebbüs eden aktif hükümet hukuk devletinin ihlali olarak sunulmuştur.

Bu basitleştirilmiş platformda gördüklerimiz üzere neoliberalizm, özel mülkiyetin, serbest girişimciliğin ve sözleşme özgürlüğünün kutsallığı nosyonu üzerine temellendirilmiştir. Devletin ekonomideki rolünü azaltmak, mülkiyet haklarının korunmasını ve sözleşme özgürlüğünü daha da genişletmek yolundaki siyasette yönelim kuvvetli bir hukuki sistem(hukuk devleti) kurmakta göstermiştir kendini bir taraftan. Diğer yandan ise siyasetçilerin karışmadığı bipartizan hukuki ve ekonomi batı dünyasında yerini bulmuş ve Washington Konsensus olarak bilinen soğuk savaş sonrası uluslararası ortam adeta bir ekonomi anayasası gibi genel kabul görmüştür.

IMF ve DB gibi küresel mali istikrarı sağlamak amaçlı kurumların yenilenmesi ve yeniden yapılandırılması da bu zamanlara denktir. Anglo-Amerikan dünyası-ikinci dünya savaşı kazananları- 1944'de Bretton Woods'ü oluşturmuşlar ve uluslararası mali kurumları küresel yasa yapıcıya çevirmişlerdir. Yasa yapmayı ise siyasal bir oluşumdan nötr bir tekniğe döndürmüşlerdir. Eğer böyle bir paradigma geliştirmemiş olsalardı, yaptıklarını meşrulaştıracak bir şey olmayacaktı ve başka devletler kendilerine siyasi olarak karışmalarını yasaklayacaklardı(Shihata,1991:85).

Bu evrelerde hukuk reformları yapılmıştır; pazar ekonomilerinin gelişmesi için Dünya Bankası ve IMF nin “şartlılık”(conditionality)** ilkesi ile radikal reformlar gerçekleştirilmiştir gelişmekte olan ülkelerde.

Uluslararası mali kurumlar ile ilgili söylenebilecek en önemli unsurlardan biri, küresel yasa yapıcı olarak hukuki ve yargı reformlarını yapmaya zorlarken hedef ülkeleri, o ülkelerin yapılarına, özelliklerine karşı son derece duyarsız olmalarıdır. Batının kararlarında bu derece kendine güvenli olması evrensel bir tavır takınmasındandır. Evrensellik ve çifte standart*** (Mattei ve Nader,2008:130-133) kendini en iyi şekilde hukuk devleti kavramında göstermektedir. Neo-liberal dünyada, hukuk devleti en iyi olası gelişme modeli ortaya koyan evrensel hukuki sistemdir. Bretton Woods kurumları anlaşma gücünü kullanarak ileri sürdükleri şartlarla ülkelerin hukuk reformlarını yapan küresel yasa yapıcıya dönüşmüşlerdir ve böylece hukuk devleti büyük uluslararası yatırımcıların çıkarına olarak yağma aletine dönüştürmede büyük rol oynamaktadırlar.

Siyasal olarak yasama yoluyla ve çeşitli düzenlemelerle oluşturulmuş refah devletinin ardındaki başta gelen doktrin olan Keynesian ekonomisi büyük bir hücumu uğradı bu sıralarda. Bu da teknik ve nötr özel hukukun toplamı olarak bir hukuk kavramı ile yapıldı ve mevcut hukuk düzeninin adaleti sağlayıp sağlamadığına bakılmaksızın sadece ekonomik etkinlik açısından değerlendirildi. Bu görüş ABD’de özellikle en baskın görüş oldu. Entelektüel paradigmanın bir sonucu olarak hukuk ve kurumlar dünya bankasının ve IMF müdahaleciliğinin yeni hedefleri oldu. Böylece uzun yıllardır tabu olmuş, başkasının hukukuna müdahale etmeme nosyonu kırılmış oldu. Şimdilerde hukuk yalnızca nötr ve teknik birşeydir bu anlayışa göre. Artık o değiştirilebilir, sabitlenebilir(dolaylı ya da dolaysız). Aynı şekilde bir ülkenin hastane sistemine kadar dahi müdahale edebilirsiniz bundan böyle.

Neo-liberal ekonomistler ve hukukçular hukuk ve ekonomi alanında Dünya Bankası ve IMF’nin en önemli savunucuları olarak eğitilir ve yetiştirirler ki gelişmekte olan ülkelere “iyi yönetim”in ne olduğunu anlatıp, uygulanmasını sağlayabilsinler. Yıkarak yapmaktan daha kolay olduğundan, bu danışmanlar yerel kurumların nasıl kolayca piyasa tarzına uygun bir şekle konulacağını söylerler. Hukuk kavramı ekonomistlere göre evrensel olması yetecek kadar basite indirgenmiştir. Hukuk konusundaki karışıklıktan dolayı da rahatsızdırlar ve bu konunun biran önce çözümlenmesi konusunda da sabırsızlardır. Ülkelere göre değişiklik gösteren kurumsal ve siyasal yapıların birbirine benzer hale getirilmesini istemektedirler. Önemli olan taşımacılık

**IMF programlarının önemli bir unsuru şartlılık(conditionality) kavramıdır. Şartlılık IMF kaynaklarını kullanabilmek için bir ülke hükümetinin bazı politika tedbirlerini almak(bütçe açığının düşürülmesi,parasal genişlemenin hızının düşürülmesi,vb.) hususunda mutabakat vermesidir. Bu politika taahhütleri hükümet tarafından IMF’ye verilen stand-by’da yazılıdır. bkz.Esra Ergüzeloğlu,Aytül Güneşer,F.İlknur Demir, IMF Niyet Mektupları Ne Söylüyor?,Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi,yıl:3,sayı 11-12,Eylül-Aralık,2002,s.23.

*** uluslararası mali kurumların öne sürdüğü hukuki ve iktisadi politika çifte standarda dayanmaktadır; ör, batı ülkeleri korumacı politikaları savunup uygularken diğer(zayıf) ülkeler kendilerine zorlanan politikaları gerçekleştirmektedir.

maliyetlerinin düşmesi, yatırımı köstekleyen engellerin kaldırılması, verimli kaynak dağılımının sağlanmasıdır. Onlara göre ülke kanunları piyasa işlemlerini kısıtlamaktan ziyade serbest bırakmalıdır. Böylece, etkin ve verimli bir dağılım yapılacaktır ve mallar daha az talep edenden daha çok talep edenlere rahatça gidebilecektir.

Bu uyarlama çalışmalarında-yapısal uyum programları olarak bilinen-bu programların gerçekleştirilmesinde siyasal süreç hiçbir rol oynamaz. Gerçekte, strateji tam olarak sadece teknik olan üzerine yapılanmıştır –malın en etkin kullanıcısına güvenli şekilde transferi gibi. Malın transferi ise en çok ödeme kapasitesine sahip olana doğru olacaktır. Buna da zengin olan sahip olduğuna göre neo-liberal küreselleşme içinde zengin ile fakir arasındaki uçurum artacaktır. Küresel neo-liberalizm kaynaklar nerde olursa olsun ödemeye gönüllülük mantığı üzerine kuruludur. Neo-liberal sahnede tüm kaynaklar-bilgi,toprak,işgücü- ise ödemek isteyen için ulaşılabilir. Bu düzene karşı gelecek her kişi, ülkenin neo-liberal anlayışına göre aforoz edilir/edilmelidir.

Yapısal uyumu çevreleyen ekonomi politikaları evrensel ihtiyaçlar ve standartlara cevap verecek şekilde geliştirilmektedir. Bu yüzden lokal siyasal süreçlerin önceliği(ülkeler bazında) artık değişmiştir. Bu öncelik şimdi uluslararası büyük şirketlerin etkin bir piyasa mekanizması içinde rahatça çalışabilmesini sağlayacak ortamı oluşturmaktır. Yapısal uyum projeleri istedikleri ekonomik şartlar yerine getirilsin diye uluslararası mali kurumlarca öne sürülmüş, gerçekleştirilmiş ve uygulanması şart konulmuştur. Bu yüzden ülkeler bazında siyasal süreç içinde ne hükümetler ne de muhalefet güçleri bunlara karşı koyamamakta direnememektedirler. Bu izlenen politikalar eğer değerlendirmeye tabi tutulacak ya da eleştirilecekse o da makro düzeyde IMF, DB gibi kurumlarınca yapılabilmektedir yalnızca.

Neo-liberal politikalar, yerel ihtiyaçların üstünde evrensel pazar ihtiyaçlarını dikkate aldığından genelde halkların onaylamadığı(popüler olmayan) politikalar ve dirence(halkın tepkisine) neden olurlar. İçi boş olmaktan öteye gitmeyen eşitleyici(adil) kalkınma laflarına rağmen, neo-liberal küreselleşme süreci, nüfusun en zayıflarını olumsuz etkiler-yoksulluğa sürüklenmiş çiftçilerin genetikleri ile oynanmış tohumları almaya zorlanmaları gibi(hormonlu ürün yetiştirmek zorunda kalırlar), küçük esnafın büyük alışveriş merkezlerine yenik düşmeleri gibi, memurların işlerini kaybetmemek için maaşlarından kesinti yapılmasına razı olmaları gibi. Aynı şekilde, kaybedenler sınıfı olarak nitelendirebileceğimiz bir kesimde seçim sürecinden dışlanan ya da yabancılaştırılanlardır(zenginler ve büyük yatırımcılar tarafından). ABD’de siyasal hayata katılanların %80’inden fazlası nüfusun %25’inden daha az bir kesiminden gelmektedir; bu demokrasi modelinde, daha çok harcayan siyasal hayata daha çok katılır. Demokrasinin ekonomi bakış açısıyla okunuşu siyasal sürece katılanlar yatırımcılar olarak görülür dolayısıyla kim böyle bir yatırım yaparsa onun döngüsünün yine onlara olması gayet doğaldır. Bu bakış açısı ABD politikası ile sınırlı değildir elbette. Neo-liberal politikalar bakış açısından ters yönlü böyle bir ilişki tüm dünyada farkedilmekte ve benimsenmektedir.

Yapısal uyum uzun süre IMF şartlılığının adeta bir sopası olarak kalkınma politikalarının yerine getirilmesinde kullanılmıştır. Şimdilerse ise, yapısal uyum, uygulayacak ülkeler üzerinde hoşnutsuzluk uyandırdığı için yeniden isimlendirilmiş ve “kapsamlı kalkınma” adını almıştır. Bu yeni kavram tabii ki sadece mali müdahaleleri kapsamamakta, alanını genişletmiş bulunmaktadır. Tabii bunun gerçekteki siyasi değişimleri birebir karşıladığını ve

açıklayabildiğini söyleyemeyiz. Dünya çapında ekonomik istikrar ve düzenli gelişmenin sağlanması için Breton woods'ta, Lord Keynes tarafından geliştirilen fikir, 1980lerin başında değişime uğramıştır. Bu değişim ulusüstü, hesap vermeyen ve kanun yapan siyasi aktörlerin dünya yönetimi modeline gidişi şeklinde olmuştur.

Bretton Woods'ta, katılımcı ülkeler bir uluslararası ekonomi doktrini ortaya çıkarmada hemfikir olmuşlar, fakat iç siyasi meselelere müdahale etmeme kararı da almışlardır. Fakat, hukuk kavramının yeniden tanımlanması ve Reagan-Thatcher döneminde Bretton Woods kurumlarının tavır değişikliğine gitmesi ile o zamandan beri ülkelerin siyasi meselelerine müdahalelerine izin verilmektedir. Yapısal uyum aslında gelişmekte olan ülkelerin ekonomi ve hukuk egemenliklerinden mali yardım karşılığında vazgeçtiklerini belirten sözleşmedir. Üçüncü dünya ülkelerinin mali yardıma muhtaç olmaları, güçlü ekonomi ve siyasi aktörlerine tarafların eşit olmadığı sözleşmeler yapma fırsatları vermiştir. Bu hukuku istedikleri gibi şekillendirme gücünü de getirmiştir beraberinde. Bu sayede hukuk devletini yağmacılığın kolaylaştırıcı bir unsuru ve toplumu bastırmanın bir aracı olarak transfer ederler buralara. Hukuk devleti retoriği de güçlü bir ideoloji rolünü yerine getirir ve onu yok etmek için hiçbir araç da yoktur bugün.

Günümüzde, IMF ve Dünya Bankası gelişmemiş ekonomilere borç verirken önceden belirlenmiş şartları öne sürerler. Bu tür şartlar teoride, ekonomik yapısını değiştirecek ülkenin yapısal uyumunu gerçekleştirebilmesini sağlar. Böylece uzun dönemde sürekli kalkınmayı güvence içine alacak üretim faktörlerinin etkin kullanımı sağlanmış olur. Oysa fiiliyatta durum farklıdır. Bir kez ekonomik egemenlik mali kurumlara verildi mi, bu ülkenin ekonomi politikası Ortodoks neo-liberal ölçülerine göre yeniden yapılanmak zorundadır. Bu devletin tüm ilerleme ve sosyal refah fonksiyonları üzerindeki rolünün azaltılması anlamına gelmektedir ve ülke dünya pazar rekabetinin sınırsız güçlerine kendini açar.

Gelişmekte olan ülkelerdeki bu stratejileri ile uluslararası mali kurumlar bugün dünyada ortaklarının irade ve istekleri dışında hiçbir denetime ve kontrole maruz kalmaksızın büyük politik güç kullanabilmektedirler.

Neo-klasik Ekonomi ve Washington Konsensus

Ortodoks neo-liberal ekonominin aracı olan yapısal uyum programlarının uygulanması hedefi ülkelerde güç eşitsizliğine yol açmakta ancak buna aldırılmaksızın uluslararası rekabet ve ticaretin çıkarları uğruna sürdürülmektedir. Sahte bir siyasal tarafsızlık ve evrensel çıkarlara hizmet eden teknokrasi görüntüsünün ardında bu işten çıkar sağlayan IMF ve DB da en çok oya sahip olan birkaç zengin ülkenin olduğu da gizlenmektedir aslında. DB ve IMF bugün DTÖ, Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası örgütlerle ile ilişkilendirilmiştir ve hepsi birlikte dünya demokrasisi için çalışıyor ve genel çıkarları yani herkesin çıkarını koruyor görünmektedirler.

Ortodoks neo-klasik ekonomi teorisi(kendi hukuk devleti anlayışı ile birlikte) Washington Konsensusun en güçlü meşrulaştırıcısıdır ve IMF “şartlılık” politikası ile yapısal uyumun bir kanıtı olarak ileri sürülür.

Neo-klasik doktrine göre yapılan planlar ekonomi gözüyle arz ve talep arasındaki dengeye dayanır esas olarak. Serbest piyasa ve serbest ticaret bu dengeyi sağlamanın en iyi metodudur. Böyle bir sonuca ulaşabilmek için, iki tür reform öne sürülür: harici ve dahili reformlar. Buna

TİDSAD

göre ekonomiye bir ülkenin yasama organının yasa yaparak ve çeşitli şekillerde devlet müdahalesinin olması o ülkenin ekonomik dengesinin sağlanmasını bozmaktadır, çünkü yasama serbest rekabeti sınırlayıcı düzenlemeler yapabilir. Neo-klasik modelde, söz konusu bir endüstriye giriş için engeller olursa dengenin doğal olarak sağlanabilecek olması mümkün olmaz. Etkinliği artırmak için alınacak tedbirler rekabetçi ortamın önündeki engelleri kaldırmalıdır.

Bu teori özelleştirme ve serbestleştirme programları için rasyonel bir yoldur. Bu yüzden, yapısal uyum arz açısından devlet kontrolünden çıkarılma, devlet sübvansiyonlarının kaldırılması ve tümünden özelleştirme gibi tedbirlerin alımını sağlar. Bu da vergi indirimini sağlar(çok kazananın alınan vergide indirim) çünkü devlet eliyle yapılan sosyal adaletin sağlanması amacıyla kaynakların yeniden dağılımı etkisiz kalacak ve refah sağlama işlemleri özelleştirilecektir; bu yüzden devlet vergiye daha az ihtiyaç duyacaktır. Böyle bir politikanın sosyal maliyeti ölümcül olabilir oysa. Böyle bir ekonomi, birçok insanın felaketi haline gelebilir; ürünleri büyük pazarlara hazırlamak için yapılması gerekenler, örneğin, çiftçileri oldukça zor durumlara düşürecektir.

Neo-klasik model, serbest ticaretin üstünlüğünü göstermek için karşılaştırmalı avantajlar teorisini geliştirmiştir. Her ülke bugüne kadar üretebildiği her ürünü bundan sonra üretmeyecek, en etkin bir şekilde üretebildiğini üretecek yalnızca ve böylece her ülke ürettiği ürünlerde uzmanlaşacak ve her açıdan daha verimli ürün ortaya çıkarılabilecektir- kahve, tütün, buğday gibi. Her ülke kendisi için en uygun ürünü üretip satarak geliri ile diğer ürünleri daha ucuza elde edebileceği uluslararası piyasadan temin edecektir böylece. Her ne kadar bu argüman ikna edici olsa da durum oldukça basite indirgenmiş görünmektedir. Çünkü gelişmiş ülkeler ticareti serbestleştirme politikalarını gerçekleştirirken çifte standart uygulamaktadırlar. Az gelişmiş ülkelere ucuz işgücü kullanarak birçok insanın zor geçim şartları içinde yaşamasına neden olmaktadır örneğin.

Uluslararası mali kurumlar dahili ve harici reform planlarının toplamı, yani hedef pazarların dahili işlemi ve uluslararası rekabete açıklığı konularındaki yönetimi istediği yönde olması için kamu sektörünün küçültülmesini empoze eder(sonuçlarına yoksulların katlandığı).Bu doğrultuda yapılan kalkınma planları 5 temel alanda kendini gösterir: 1. Piyasada fiyatlarının oluşumunu sağlayan serbest piyasa, 2.fiyatlar üzerinde devlet kontrolünün azaltılması, 3. Devlet kaynaklarının özel sektöre devri, 4.mümkün olduğunca çabuk devlet bütçesini kısmak,5.özel sektörün işini kolaylaştıracak kamu kurum ve kurallarını gerçekleştirmek(iyi yönetim ve hukuk devleti).

Bu 5 unsura tabii ki maaşların azaltılması, tarım sübvansiyonlarının sona erdirilmesi, iş güvenliğinin azaltılması, kamu hizmetlerinin özel sektöre ihale edilmesi (ulaşım,eğitim,sağlık,vb) eşlik eder.

Meşruluğu Sağlamak: Hukuk ve Ekonomi

Ortodoks neo-klasik ekonomistler Washington Konsensus'un ve gelişmekte olan ülkelerdeki uyarılama amaçlı müdahalelerin asli meşrulaştırıcılarıdır.

Ekonomi sosyal bilimlerin kraliçesi olarak görülmektedir çoğunlukça ve gerçek bir bilim olarak kabul edilmiştir. Neo-liberal proje çerçevesinde, ekonomistler politika yapımı,

TİDSAD

objektifliğin sağlanması, bilimsel bilgi ve refahın toplum içinde yeniden dağılımını engelleyecek güçlü entelektüel meşrulaştırıcı olarak giderek daha fazla etkin olmaktadır. Yani ekonomi gerçek bilim olarak benimsenmekte ve neoliberalizm bu çerçevede test edilmiş, doğruluğu kanıtlanmış ve bilimsel kabul edilen bir olgu olarak ileri sürülmektedir.

Ekonomistler politik görüş olarak farklılık gösterebilirler de, hemen hepsi pozitivisttir. Ekonomistlerin tanımladığı davranışsal hukuk kavramının temeli evrenseldir. Böylece ekonomi Newyork'ta da, Paris'te de, İstanbul'da da aynılaşır. Bazı ekonomistler her ne kadar bazı kültürel farklara dikkat çekse de, yine de onlara göre yerel bazda farklılıklar piyasa sisteminin içinde işlediği evrensel hukukun geçerliliğini etkilemezler(North,1990: 61-65).

Ekonomi bir bilim olarak görüldüğünden- sofistike bir bilim- her bilim dalı gibi teknik, objektif ve evrensel özelliklere sahip olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden, her türlü dış etken yok sayılarak basite indirgenmekte ve bir ülkede uygulanan sistemin başka bir ülkede de sorunsuz uygulanacağı kabul edilmektedir. Oysa ekonomistlerin ileri sürdüğü siyasi reçeteler son kertede siyasi olmaktadır ve bu yüzden siyasi terimlerle tartışılmalı, kritik edilmelidirler. Nitekim gelişmemiş ülkelerde meydana gelen başarısızlıklar için, bu ülkelerin en temel ekonomik başarı ve kalkınmaları bile yapamayacak kadar beceriksiz olduğu ileri sürülmektedir kolayca. Batı bu konuda kendini başarılı olarak nitelerken, geri kalanlara ise küçük gören bir bakış açısı ile bakmakta ve bu başta gelen ekonomistlerin yazılarında bile yer alabilmektedir.

Bir bilimin daha başarılı olduğunu gösteren anahtar, onun mümkün olduğunca basitleştirilmiş bir analize tutulması ve basit olgularla beslenmesi olarak düşünüldüğünden, ekonomi uzmanları böyle basit mantıklı yaklaşımları gazeteler ve diğer medya yoluyla etkin bir politika oluşturucu olarak yaymakta ve küresel hukuk devleti söylencesi ile de meşrulaştırmaktadırlar.

Bu mantık özellikle soğuk savaş yıllarında hukuk ve ekonomi arasındaki çıkar birliği nedeniyle daha da kuvvetlendirilmiştir. Özellikle Amerikan hukuk realizmi olarak bilinen ve entelektüel anlamda ABD hukuk kültürünün baskın olduğu bir alanda bu durum gerçekleştirilmiştir.

Realist bakış açısına göre, bir hukukçu, bir toplum mühendisi olarak çalışmalı, karşıt çıkarları dengelemeli ve böylece gelecek toplumsal ilişkiler için bir hukuki zemin oluşturulmalıdır. Hukukçular toplumsal ilişkileri sağlamak ve geliştirmek için araştırmalarda bulunmalı ve mümkün olan en iyi kurumsal çözümleri bulmalıdırlar. Bu amaç için, hukukçuların diğer sosyal bilimcilere ihtiyacı vardır(antropolog, ekonomist gibi). Ör. Karl Llewellyn (önde gelen realistlerden) kütüphaneler dışına çıkarak, gerçek hayatta hukuk uygulamalarının ne şekillerde olduğunu keşfetmek için anthropolog E. Adamson Hoebel'den yardım almıştır. Ve birçok diğer realist hukukçu, hukukçu olmayanların da gerçek dünya ile ilgili bir bakış açısı geliştirebilmeleri için hukuk fakültesinde çalışmaları gerektiğini düşünmüşlerdir. Bunların arasında en başta gelenleri, önde gelen Şikago(Chicago) ekonomistlerinden Aaron Director ve Ronald Coase'dir.

Değerlendirme

Küresel hukukun karmaşık spektrumundan bakıldığında, hem sömürgecilik çağı, hem de ABD'nin başını çektiği neo-liberal batı emperyalizminin bir süreklilik içinde olduğu görülür.

TİDSAD

Hukuk devleti “yoksunluk” teorisi ve diğer güçlü retorik argümanlarla birlikte siyasi müdahaleleri meşrulaştırmak ve müdahale ettikleri ülkeleri yağmalayabilmek için kullanılmaktadır. Kutsal bir kavram olarak sunulan hukuk devleti, pozitif çağrışımlar taşısa da, teknik ve profesyonel bir terim olarak sunulduğundan, küresel hukukun oluşturulmasında öncü olacak kurumların demokratik meşruluğunun yoksunluğundan ülkeleri kurtarma yeteneğine sahip olarak gösterilmektedir. Fakat onun karanlık yüzü hiçbir zaman gösterilmemiş ve tartışılmamıştır. Batı menşeli hukuk devleti nosyonu dünya çapında genel kabul görmüş baskın bir hukuk sistemidir. O, hem kamu hem de özel değişik kurumlar tarafından uluslararası sermayenin çıkarına olarak üretilmektedir. Bu hukuk sistemi kasıtlı olarak teknoloji ile ilişkilendirilmiş ve kapitalist sistemin olmazsa olmaz bir bileşeni olarak gösterilmiştir. Böylece gerçek siyasi çehresi gizlenmiş, ülkelerin kendilerine has ayırıcı siyasi sistem nitelikleri yok edilmiş ve küresel hukukun kısacına girmiş, güçsüz sistemler haline getirilmişlerdir. Hiçbir şekilde tartışılmaksızın, dünya çapında bir hukuk sistemi olarak uygulamaya konulmuş, Pazar ekonomisinin gelişimi için şartları oluşturmaya gayret edilmiş- ki bu da genelde başarısız olmuştur- ve güçsüz ülkelerin ağır bedeller ödemesine neden olacak ciddi sonuçlara yol açmıştır. Hukuk devleti teknolojisinin altında, ABD hukukunun esasları gizlidir aslında (onun yağmalamayı sağlayacak nitelikte olan emperyal versiyonu doğrultusunda). II.Dünya Savaşı sonrasında, Batı hukuki gelişiminde büyük değişimler olmuştur. Önde gelen hukuki fikirler kıta Avrupasında üretildiğinden ve sömürge yoluyla ihraç edildiğinden beri, ABD menşeli Common hukuk yapısı da üretilmiş ve ihraç edilmiştir. Bugünkü ABD’nin hakimiyeti ekonomik, askeri ve siyasi olmuştur ilk önceleri; son zamanlarda ise hukukidir ki bu hukuka ekonominin bir ürünü olarak bakılmasını kolaylaştırmaktadır(Cohen,1990:640-660).

ABD’nin genel tavrı etnosentriktir ve kendini evrensel legalitenin koruyucusu gibi görmektedir; bunu da yargı hukuku, bilimsel metinler, ordu ve siyasi müdahaleleri ve birçok ABD menşeli uluslararası kurumlar yoluyla gerçekleştirmektedir. Son zamanlarda, özellikle 11 eylülünden sonra teröre karşı savaş ilan edilmesiyle, ABD hukuk devleti hücumu uğramıştır ve bir zamanlar ABD’yi destekleyen hukukçular ordusu ve dünyaca tanınmış entellektüeller şimdi ABD’ye-ABD hukuk şirketleri ve hukuk akademileri hariç tutulmak kaydıyla-medenileşmemiş eski batı (hukuki bakımdan) olarak bakmaktadırlar(Mattei ve Nader,2008:168-172).

Tüm bunlara rağmen, dış ilişkilere gelindiğinde hukuk devleti retoriğinde hiçbir zaman azalma olmamıştır. Demokrasi ve hukuk devletini getirmek halen ülkelere müdahale etmek için bahane olarak kullanılmaktadır dış ilişkilerde. Aynısı uluslararası mali kurumlar ve onların sayısız kalkınma projeleri tarafından hukuk devleti ile süslü bir şekilde ambalajlanmış paketler olarak sunulmaktadır.

Her ne kadar tüm bu olanlardan hedef ülkelerin kurtarılabilmesi köklü çözümleri gerektirse de en başta basitce yapılabilecek olanlardan bazılarının küresel hukukun gerekliliğinin yeniden düşünülmesi ve yerel boyutta yeniden değerlendirilmesi gerekliliğidir(günümüzde neo-liberal kalkınma modeli olarak bu ihmal edilmektedir). Küresel hukukun yukarıdan aşağı gelen yönü değiştirmelidir en azından ve tabandan gelen talepler yaklaşımı benimsemelidir, böylece belki yerel farklılıklara daha duyarlı olunabilmektedir.

Batı kaynaklı demokrasi fikri ve hukuk devleti yeniden düşünülmelidir. Bu gezegen üzerinde, kaynaklar kıttır, fakat hepimizin yaşamasına yetecek kadar vardır. Hiçkimse yemeğin

çoğunu kendisi yiyip, diğerlerine doymayacakları kadar azını bırakana hoş bakmaz. Kapitalizmin tarihine bakıldığında hukuk devletinin bu amaçla kullanılmış olması, savunulan ile yapılanın farkını ortaya koyması bakımından paradoksal bir durum sunmaktadır. İnsanlar kendi ekonomilerini oluşturma hakkına sahip olmalı, özgür bırakılmalıdırlar.

KAYNAKLAR

- Easterly, William(2006), *The White Man's Burden: Why The West's Efforts to Aid The Rest Have Done So Much Ill and So Little Good*, Penguin Books, New York.
- Ergüzeloğlu Esra; Güneşer, Aytül ; Demir, F.İlknur(2002) , IMF Niyet Mektupları Ne Söylüyor?, *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, yıl:3, sayı 11-12, Eylül-Aralık.
- Kennedy, Duncan(2003) , *Two Globalizations of Law and Legal Thought 1850-1968*, 36, *Suffolk Law Review* 631.
- Marx, Karl; Fowkes, Ben; Cohen, J.M. Cohen(1992), *Capital: a Critique of Political Economy*, volume 1, Penguin Books, .
- Mattei, Ugo and Nader, Laura(2008), *Plunder: When the Rule of Law is Illegal*(Blackwell Publishing, Oxford .
- Mintzberg, Henry ve Quinn, James Brian (1995), *The Strategy Process: Concept, Contexts, Cases*, Prentice Hall; third edition.
- Moore, Sally Falk(2002) , *An International Regime and The Context of Contingency*, in M.Likosky(ed), *Transnational Legal Proceedings*, Macmillan Publishers, London .
- North, Douglas(1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Development*, Cambridge University Press, Cambridge .
- Polanyi, Michael(1983), *The Tacit Dimension*, Peter Smith Publisher, Magnolia.
- Saco, Rodolfo(1991), Saco, *Legal Formants: a Dynamic Approach to Comparative Law – Installment I of II*, *The American Journal of Comparative Law*, volume 39, no.1.
- Santos , Alvaro(2006) , *The World Bank's Uses of the 'Rule of Law' Promise in Economic Development*, in DM Trubek and A.Santos(eds), *The New Law and Economic, a critical Appraisal*, Cambridge University Press, New York .
- Shihata, Ibrahim(1991), *the World Bank and Governance Issue*, in its Borrowing Members in the World Bank in a Changing World 53.
- World Bank, Initiatives(2004), in *Legal and Judicial Reform*, The World Bank, Washington, DC.